

Életének utolsó szakában a Nemzeti Múzeumban dolgozott. Kutatásokhoz, barangolásokhoz szokott lényre vissza-visszavágyott a Felvidékre. Két nagyobb munkában foglalta össze gyűjtésének eredményeit; megírta a magyar művészet (1927) és a magyar iparművészet (1928) történetét. Az első Magyarország művészeti emlékei címmel dúsan illusztrálva is megjelent, az utóbbinak hasonló kiadásában a halál megakadályozta.

Szépirodalommal is foglalkozott. Regényeit és novelláit, melyeket többnyire a magyar történet epizódjaiból merített, *Tarczai György* néven adta ki. Ezekben a műveiben visszatérnek tudományos kutatásainak hősei és felfedezései. Kétfajta érdeklődése a Felvidéki séták c. megkapó útleírásában összefog, hogy önéletrajzszerű formában örökítse meg műtörténeti emlékeit.

Mindez, amit említettünk s a könyvek és cikkek légiója, melyre nem térhettünk ki, halvány képet sem nyújt arról a veszteségről, amely halálával a magyar tudományt érte. Óriási anyagismeretével eleven összekötő kapocs volt a Felvidék és a csonka ország között. Jóságos, mindig vidám egyéniségét nélkülözni kell a további munkában, mely nem foglalkozhat a magyar középkor művészetével anélkül, hogy az ő el nem múló emlékét ne idézné.

Genthon István.

Defoe.

Április 24-én volt kétszáz esztendeje annak, hogy Defoe (vagy de Foë) Dániel meghalt. Neve a Robinson Crusoe történetéről szóló könyvével lett halhatatlanná, pedig közel kétszáz kötetet hagyott hátra: politikai röpiratokat, vallási vitairatokat, pamfletket, regényeket, elbeszéléseket. Mégis ez az egy volt az, amely akkor is a legnagyobb sikert aratta összes művei közül s amelyben azóta, vagyis

több mint kétszáz év óta osztatlanul gyönyörködött az egész emberiség nemre, fajra és korra való tekintet nélkül. Mert a «yorki tengerész meglepő kalandjait» lefordították a világnak majd minden nyelvére és kinyomtatott példányszámait csak egyetlen másik könyv példányszámai múlják felül: a Bibliáé. Robinson története meghódított mindenkit, mintha az emberiség második bibliája volna. Apa a gyermekének, testvér a testvéreinek, pajtás a pajtásának adja, mind azzal az átsugárzó hittel, hogy szépet, gyönyörködtetőt nyújt a másoknak, de ez a szép jó is, hasznos is és tanulságos is.

Nagyon érdekes volna kinyomozni, hogy mi vitte rá Defoe-t e kalandos regény megírására ötvennyolc éves korában. Mert a könyv 1719 áprilisában jelent meg, amikor Defoe már abban a korban volt, amely a legtöbb embernél a frissesség csökkenésének, a hanyatlásnak a jeleit szaporítja. Pedig ő még ezután is tizenhárom évig élt és dolgozott.

Amíg a Robinson megírásáig eljutott, hanyatott élete, amely maga is valóságos regény, a világ számtalan képét mutatta meg neki. Több rosszat látott, mint jót, mert örökké az igazságért harcolt az igazságért, amelynek a jót kell diadalra juttatni.

Jómódú londoni hentesmester fia volt s papnak készült, de kereskedő lett. Váltakozó szerencsével fogott mindenfélebe, a harisnyakerekedéstől a téglagyártásig és mindenbe belebukott. Igazságszeretete, szociális érdeklődése, habzó temperamentuma a politika felé sodorta. Pártviszályokba elegedett, fölkelésben vett részt s annak leveretése után sokáig bujdosott Spanyol-, Francia- és Németországban. Visszatérése után Orániai Vilmos mellé állt, aki barátságába fogadta és fontosabb politikai kérdésekben a tanácsait is kikérte. 1703-ban egy egyházi vitairatáért pellengérré és

fogságra ítélték. A nép a pellengéren kalodába szorított Defoeet virágosóval halmozta el és valóságos diadalmenet volt, amikor az «gazság emberét» a börtönbe visszakísérték. Azután megalapította *Rewiew* című lapját, a legelső angol lapok egyikét és politikai polémiáit abban folytatta nagyszerű publicisztikai készséggel. Vagy ötezer oldalt tesznek ki lapjába írott cikkei, amelyekben korának minden aktuális kérdését fölvetette és heves harcot folytatott a sajtó és a vallás szabadságáért, az irodalmi tulajdonjogért, továbbá közegészségügyi és más kérdésekért. Hatalmas előmozdítója volt Anglia és Skótország egyesülésének, de érdemeinek elismertetéséről mindig megfeledkezett, mert teljes életében másoknak és másokért fáradozott.

Kegyvesztetten, a politikából kiábrándultam, élete utolsó harmadában, ötvenen túl, fordult a szépirodalom felé. S amíg a publicisztika csak népszerűséget szerzett neki, ez halhatatlanná tette.

Selkirk Sándor skót matróz történetét, valamint Serranó Péter spanyol matrózét, amely 1688-ban jelent meg, amikor Defoe huszonhétéves volt, bizonyára ösmerte. De ezek a szimbólumnélküli, nyers történetek legfeljebb ötletet adhattak neki, aki a maga ideáljai szerint formálta meg Robinson alakját. Ezek az ideálok harcai közben nőttek naggyá a lelkében és örökemberiek. Maga a kalandos mese az azidőbeli viszontagságos tengeri utakból és gyakori fölfedezésekből táplálkozott. Az embereket folytonosan foglalkoztatták a nagy utazások s a váratlan boldogulások kincses lehetőségei. Ilyenformán adódott, hogy a kalandregényt a korszellem termelte ki, és Defoe, akiben ott éltek korának átfogó gondolata, valósította meg. És mivel egész életét harcos munkában töltötte el, és mint minden alkotó, megelégedésre vágyott, a regényhős alakját olyanná rajzolta,

amilyen ő maga szeretett volna lenni. A yorki tengerész munkás, bölcs, Istenben bízó ember: *a polgár mintaképe*, aki magárahagyatottan, a puszta szigetből termőföldet, a barlangból *olthont teremt*, a meztelen, nyomorult Péntekből melegszívű istenteremtését farag s a szigetre került spanyolokból *egy új társadalom alapjait veti meg*.

Az Isten képére teremtett ember örök ösztönös vágyát, amely, ha akár milyen halványan, de az utolsó páriában is ott él: *a munka útján való teremtés diadalát* írta meg Defoe Robinson *Crusoe* történetében. S ezért lett halhatatlan. Kicsi és nagy, gyöngye és erős, ha az élet harcaiban el is bukott, ebben a könyvben regenerátort talált és olvasás közben kiélhette istenadta végyait, és erő híján is boldog lehetett a hős boldogulásában.

S minthogy az emberi lélek alaptermészete nem változik, nemzedékről-nemzedékre többen találtak gyönyörűséget a bő fantáziával megírt s a valóság teljes illúzióját nyújtó mesében, öntudatlan kielégülést a könyv szimbólumában és megnyugvást abban a mélységes hitben, amely a könyv lapjain elterülő nemes és bölcs gondolatok virágos erdejéből változatlanul áramlott minden korok olvasójának lelkébe.

Igy és ezért válhatott Robinson története az emberiség egyik legkedvesebb könyvévé. *Majtényi György.*

Arnold Bennet.

A jelenkori Anglia öt legnagyobb-nak tartott regényírója közül már csak három van életben: Rudyard Kipling, H. G. Wells és Galsworthy. Joseph Conrad után most meghalt Arnold Bennet, akinek írói népszerűsége és nagysága a legmeguagyarázhatatlanabb jelenség a mai irodalomban. Bennet nagy íróvá verkedte ki magát, anélkül, hogy igazán nagy tehetsége lett volna. Ő a tehet-